

A brit sajtó szerepfelfogásának átalakulása az elmúlt három évtizedben

VARGA TAMÁS*

A brit sajtó gyökeres megváltozásnak indult az 1980-as évek óta, az új gazdasági viszonyok miatt az orgánumok közötti verseny kíméletlenné vált. Korábban a politikai lapok egyfajta „úriember kódex” alapján tartózkodtak a durva személyeskedéstől, ha valakit lejártak. A kizárólag a profitszerzés szempontjának előtérbe kerülésével ez a helyzet megváltozott: a minőségi tájékoztatás igénye háttérbe szorult. A jelenség mögött egyetlen személy áll, akinek szerepe vitathatatlan: Keith Rupert Murdoch, aki a hatvanas évek óta meghatározó szereplője a brit sajtópiacnak. A kérdés, hogy ő formálta-e a maga képére a brit társadalmat, vagy az átalakulás tette szükségessé Murdoch fellépését, talán szerepe elhalványulása után kerülhet megválaszolásra. A médiát faló embereknek szükségük volt jól körvonalazott életmintákra, amelyek megtestesítőivel azonosulni lehetett, így pl. Lady Diana a királyi család tagjaként tökéletesen alkalmas volt a bulvár hercegnője szerepre az angol társadalom hagyományai alapján, a bulvárkirály címet viszont már, az új kor szellemének megfelelően, David Beckham, a közszorból származó futballista kapta meg. Talán a *News of the World* lehallgatási botránya hatására átalakuló, megtisztultabb, jobb tájékoztatás elűzi az angol sajtó egére ült sötét fellegeteket.

1. Murdoch az angol sajtó ura lesz

A brit sajtó mindig is mintául szolgált a világnak: minden állam, amely a sajtószabadság megalakítása vagy kiterjesztése mellett tette le voksát, az angol rendszert próbálta meghonosítani több-kevesebb sikerrel. A brit újságírás sikerének kulcsa a törvényileg garantált szólás- és sajtószabadság, valamint a pluralizmus, amely a lapok sokszínűségében testesült meg, illetve abban, hogy nagy hangsúlyt fektettek arra, nehogy egy érdekcsoport vagy személy dominálhassa a hírlappiacot. Így vált a közszolgálati British Broadcasting Corporation (BBC) a pártatlanság és objektivitás mintájává szerte a világon – szigorú szabályozással biztosították, hogy egyik politikai oldal se tudja irányítása alá vonni kormányzati pozíciója segítségével. A brit sajtószabályozást másolják mindenhol a világban, mint az angol parlamentarizmust, de sehol sem tudják azt az eredményt felmutatni, amely a brit szigeteken sikerült.

E ponton lépett a képbe az 1960-as években egy feltörekvő ember, aki még csak nem is Angliában látta meg a napvilágot, hanem az egyik fehér domíniumon, Ausztráliában. Keith Rupert Murdochról van szó, aki az elmúlt harminc évben uralma alá hajtotta a brit sajtót, és azon keresztül a politikai és társadalmi életet is. Murdoch 1931-ben született, apja Sir Keith Murdoch egy Melbourne-i központú, regionális lapok kiadásával foglalkozó vállalat tulajdono-

* Doktorandusz, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar. E-mail: vatam21@yahoo.co.uk

sa volt. Apja nyomán Murdoch is Oxfordban tanult, ahol diákként – életútját megfigyelve nem meglepő módon – a Munkáspártot támogatta. 22 éves volt, amikor apja halála miatt haza kellett térnie, hogy átvegye a cég irányítását. Hamar megmutatta, hogy mekkora ambíció lakozik benne: a regionális lapkiadó-hálózatot egész Ausztráliára kiterjesztette, és megalapította az első nemzeti napilapot, az *Australian*nt.

Hamar rájött, hogy igazán nagyra csak a birodalom központjában, Londonban válhat, ezért hatalmas küzdelem árán 1968-ban megszerezte a londoni *News of the World*-öt, nem kisebb vetélytársat, mint Robert Maxwellt ütve el az üzlettől. A sors fintora, hogy karrierje ezzel a lappal indult, amelynek botránya aztán majd le is zárja az angol sajtótörténet Murdoch nevével fémjelzett korszakát.

A *News of the World* megszerzése után Murdoch életének egyik „legnagyobb dobása” következett, a *Sun* megvásárlása. A *Sun* 1964. szeptember 15-én indult útjára, és elmondhatjuk, hogy működése révén nyert új értelmet az a szó, hogy „bulvársajtó”. A lap mottója az induláskor „az újság, mely korunk szülötte”¹ volt, és külön szíven viselte a feltörekvő, fiatal karrierépítő nők sorsát. A *Sun* az International Publishing Corporation (IPC) alapította a szakszervezetek veszteséges lapja, a *Daily Herald* pótlására. Emellett akkoriban az IPC tulajdonolta a baloldali *Daily Mirror* is, amely ötmillió példányszámaival kora legsikeresebb bulvárlapjának számított. Alig öt évvel az alapítása után a *Sun* Murdoch tulajdonába került. Első főszerkesztője az új érában Larry Lamb lett, aki a hagyományos bulvártartalmi-formulát – a szex, a sport és a szenzáció hármását – merészebben alkalmazta riválisainál. Addig elképzelhetetlennek tartott, egészen frivol tartalmak jelentek meg, ami hihetetlenül magasra (többmillióra) röpítette az eladott példányszámot. Ehhez a példátlan felfutáshoz az is kellett, hogy a *Daily Mirror* ezzel egy időben, furcsa módon megpróbálta komolyabban venni magát. Ennek következtében 1978-ra már a *Sun* vált a legnagyobb példányszámú napilappá Nagy-Britanniában.

Ekkor kapcsolódott össze Murdoch és a brit politika először, és mondhatjuk: végérvényesen. A *Sun* népes olvasótáborának jelentős része a képzett szakmunkások közül került ki, akik a kor brit társadalmában jelentős befolyással rendelkeztek a választások kimenetelét illetően. 1979-ben a *Sun* nagy segítséget nyújtott Margaret Thatchernek a választásokon aratott győzelméhez. Ezzel megnyílt egy új korszak mind Nagy-Britannia, mind Murdoch életében. A *Sun* nem volt mindig konzervatív, sőt az 1970-es választásokon Harold Wilson munkáspárti miniszterelnököt támogatta. Miután ő meglepetésre vereséget szenvedett, tory utódjához, Ted Heath-hez állt, aki hamar elvesztette bizalmát, így mindkét oldalon csalatkozott. Aztán jött Thatcher, akiben megtalálta azt az embert, akit keresett, a valódi radikálist, aki végre megtöri a brit gazdaságot gúzsba kötő szakszervezetek uralmát.

Murdoch társadalomképe² nem bonyolult: a *lassiez faire* elvében, a törvények uralmában hisz, szabadpiaci beállítottságú, és mint ilyen, kis kormányzatot és alacsony adókat szeretne. Thatcher volt az, aki maradéktalanul megfelelt ezeknek a kritériumoknak: klasszikus neoliberais gazdaságpolitikai programmal indult és nyert. A Lamb szerkesztette *Sun* „A bizalmatlanság

¹ Torin DOUGLAS: Forty years of The Sun. *BBC News*, 14 September 2004; news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/uk_news/magazine/3654446.stm;

² Gaby HINSLIFF: The PM, the mogul and the secret agenda. *The Observer*, 23 July 2006; www.guardian.co.uk/media/2006/jul/23/newscorporation.rupertmurdoch?INTCMP=SRCH

tele” című címlappal számolt be a munkáspárti kormány ellen folyó sztrájkokról, majd az 1979-es választási viadalban nyíltan a konzervatívok mellé állt. Thatcher halála sem maradt el: a következő évben Lambert lovagga ütötték a miniszterelnök felterjesztése alapján. A nyolcvanas években azután tovább folytatódott a gyümölcsöző együttműködés. Lamb helyét az erős akaratú Kelvin McKenzie vette át a *Sun* élén. A Falkland-háború idején az ő engedélyével jelenhetett meg az a hírhedt címlap is,³ amely a General Belgrano elsüllyesztéséről számolt be.

Még 1981-ben befogadta Murdochot a brit elit. Ezt jelezte, hogy minden akadály nélkül megvásárolhatta a *Times*-t és testvérlapját, a *Sunday Times*-t, megszerezve ezzel az angol sajtó egyik ékkövét, és valódi véleményformálónak vált a brit társadalmi életben. A *Times*-t először 1785-ben adták ki Londonban, akkor még *The Daily Universal Register* névvel, *The Times* 1788. január 1-jével lett. A lapot átvevő Murdoch saját szellemiségét is magával hozta, amiről Robert Fisk, a *Times* korábbi újságírója szenvedélyes hangú írásban számolt be.⁴ Volt alkalma meg tapasztalni Murdoch indiszkrét munkamódszereit, sőt Fisk, stílusa alapján egy közel-keleti kényúrhoz hasonlította az ausztrál médiamágnást. Beszámolója rávilágít, hogy a *Times* szerkesztősége miként követte munkaadója érdekeit, olykor még az igazságosság és a pártatlanság mellőzésével is. A *Times* első nagyobb baklövése a Murdoch-érában az úgynevezett Hitler-napló közlése volt. Amikor kiderült, hogy az hamisítvány, Murdoch csak annyit mondott: „kár, nagy sztori lett volna.” Ahogy vallomásában írja Fisk, nem közvetlen cenzúra létezett, hanem a szerkesztők és a szerkesztők helyettesei, sőt a riporterek próbáltak meg már eleve úgy fogalmazni, hogy az tetsszen a „basának”. Fisk leírja azokat a történeteket, amelyek miatt távozni kényszerült. Például 1982-ben Libanon déli részének izraeli megszállásáról tudósított. Mivel Izraellel szemben kritikus hangvételűt ütött meg, írása jelentős módosításokkal került nyomtatásba. A dolog érdekessége az volt, hogy Charles Douglas-Home, a *Times* akkori főszerkesztője, aki a cikket módosíttatta, mielőtt ebbe a pozícióba került, az arab nyelvű Al-Majella magazinnak írt erősen kritikus hangvételű cikkeket Izraellel kapcsolatban, azonban mint a *Times* főszerkesztője már egyértelműen Izrael-párti álláspontot képviselt. Itt kell megjegyeznünk, hogy Murdoch eddigi életútja során végig következetes volt megkérdőjelezhetetlen Izrael-barátságában.

A másik megingathatatlan murdochi alaptétel az Amerika-barátság. Fisk ezt hagyta figyelmen kívül, amikor egy iráni utasszállító Dubainál történt lelövéséről tudósított 1988-ban. A USS Vincennes hadihajó a hivatalos közlemény szerint azért lőtte le az utasszállítót, mert bizonyos jelekből arra következtetett, hogy a gépet öngyilkos pilóta vezette, és merényletet készült ellene végrehajtani. Fisk utánajárt a dolognak, és kiderítette, hogy nem öngyilkos pilóta vezette a gépet, mint ahogyan azt az amerikaiak állították. Továbbá, egy helyi brit repülésügyi szakember azt állította, hogy az amerikai hajók a Perzsa-öbölben sorozatosan veszélyeztették a brit polgári repülőket. Másnap Fisk elhűlve látta, hogy a nyomtatásban megjelent cikkéből az összes amerikaiakat ért kritikát törölték. Ezen felül a *Times* szerkesztőségi véleménye osztotta azt az amerikai álláspontot, hogy az iráni pilóta öngyilkos merénylet volt. Személyesen nem is kellett Murdochnak kérését intéznie a szerkesztőséghez hasonló ügyekben, mivel tudták, mi a dolguk.

³ The Sun címlap: GOTCHA [Elkaptalak]; DOUGLAS i. m. (1. l.)

⁴ ROBERT FISK: Why I had to leave The Times. *The Independent*, 11 July 2011; <http://www.independent.co.uk/news/media/press/robert-fisk-why-i-had-to-leave-the-times-2311569.html>

A tory–Murdoch-szimbiózis tovább virágzott, sőt hozzájárult az amerikai republikánusokkal való szorosabb kapcsolatok kiépüléséhez. A biztos alapokról kiindulva Murdoch 1985-ben megvette a 20th Century Fox filmvállalatot,⁵ majd a Harper és a Collins könyvkiadók megvásárlásával az angolszász világ egyik legnagyobb kiadóját hozta létre. 1989-ben úttörőként elindította a Sky tévét, az első angol satelitcsatornát, majd korai veszteségeinek csökkentése érdekében a BSB-vel (British Satellite Broadcasting) összeolvastva, létrehozta a BSkyB-t, amely a 2000-es évekre több mint 8 millió előfizetőjével Nagy-Britannia legnagyobb fizetős televíziójává vált.

Neil Kinnock – aki a választási vereségét köszönhette a *Sunnak* 1992-ben – azt ajánlotta a Munkáspárt új üdvöskéjének, Tony Blairnek, hogy vegye komolyan a bulvársajtót. Az érdeklődés nem volt egyoldalú. Néhány hónappal azután, hogy Blair lett a Munkáspárt új vezére, Murdoch azt mondta a szerkesztőinek róla: „olyan valaki, akinek megválasztására biztathatjuk az embereket.”⁶ Murdoch támogatása rendkívül sokat jelentett Blairnek, mivel az a nyomtatott sajtó piacának akkor 42%-át tartotta a kezében. Általánosságban elmondható, hogy Murdoch az olyan politikusokat, akik alázatosan földre borulnak hatalma előtt, semmire sem tartja. A 2001-es választásokon is Blairt támogatta a *Sun* az általa csak „halott papagájnak” titulált toryjelölt William Hague-gel szemben. Blairrel viszont Murdoch nagyon szívélyes viszonyt alakított ki, sőt 2006-ban meghívta a News Corporation éves összejevételére is. Emellett az „udvari” kiadó, a HarperCollins megszerezte Blair memoárjainak kiadási jogait. Murdoch már volt olyan hatalmas, hogy közvetlenül nem kellett az érdekei miatt lobbiznia, a Munkáspárt tisztában volt ezzel, így a miniszterek már automatikusan elvetették azokat a javaslatokat, amelyekről úgy találták, hogy felháborítja majd az újságjait, anélkül, hogy ezt bárki kérte volna.

2. Diana, a bulvár királynője

Diana hercegnő, akárcsak az őt rajongva szerető népe, a bulvársajtó rabja volt. Egy barátja szerint a Kensington Palotában mindennap a reggelinél elolvasta a *Sunt*, a *Daily Mirror*t, a *Daily Mail*t és az *Express*t. Sok bulvárlapszerkesztővel ápolt baráti viszonyt, akiket különböző alkalmakkor a Kensington palotába is meghívott. Egy bulvárlapszerkesztő a következőképp fogalmazott: „Szívesen beszélnek a hercegnővel való kapcsolatokról valamikor a jövőben, de most ennek nincs itt az ideje és a helye. Félreértelmeznék.”⁷ Nem nehéz megérteni, miért. Spencer gróf úgy döntött, hogy visszavonja a bulvárlapszerkesztők meghívását a hercegnő temetésére, és szenvedélyes támadást intézett a bulvársajtó ellen, ami szerinte érthetetlen kísérleteket tett nővére eredményeinek tagadására. Habár kétségtelen, hogy egyetértett volna bátyja megjegyzéseinek többségével – különösen, hogy ő volt a „modern kor leginkább vadászott személye” –,

⁵ Chris TRYHORN: Rupert Murdoch – a lifetime of deals. *The Guardian*, 18 July 2007; <http://www.guardian.co.uk/business/2007/jul/18/citynews.pressandpublishing>

⁶ HINSLIFF i. m. (2. l.)

⁷ Mark HONIGSBAUM: Diana and the tabloids The real story. *The Spectator*, 27 September 1997; <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/royals/readings/tabloids.html>

a hercegnőt sose ejtette zavarba a bulvársajtó. Éppen ellenkezőleg, minden bizonyíték arra utal, hogy túl jól ismerte azt, és a Károly hercegtől való különköltözés, majd az azt követő válás után szorgalmasan azon dolgozott, hogy a saját oldalára állítsa őket.

Richard Kay, a *Daily Mail* riportere is régi bizalmasa volt, akivel telefonon beszélt halálának éjszakán. Buckingham Palota-közeli források szerint Lady Diana volt az, aki az első lépést tette a bulvársajtó felé, amikor 1996 elején titokban meghívta ebédre a Kensington Palotába a négy legnagyobb bulvárlap – a *Daily Mirror*, a *Sun*, a *Daily Mail* és az *Express* – főszerkesztőjét.

A beszélgetéseken legtöbb esetben csak a hercegnő és akkori sajtótiktára, Jane Atkinson vettek részt, azonban egy esetben Vilmos herceg is jelen volt. „A hercegnő hihetetlenül nyílt és őszinte volt – írta az ezen a látogatáson részt vevő egyik szerkesztő. – Bevallom, meg voltam lepve és megkérdeztem: »Van-e valamilyen különös oka, hogy találkozik velem?« Azt válaszolta: »Nem, nincs. Csak szerettem volna beszélni Önnel egy pár dologról, megismerni Önt. És azt hiszem, nagyon hasznos lenne Vilmos számára, ha találkozna egy szerkesztővel.«”

A hercegnő így beszélt erről Tina Brownnak, a *New Yorker* szerkesztőjének egy manhattani ebéd alkalmával 1997 nyarának elején: „Folyamatosan próbálom megismertetni a fiammal, hogyan működik a média, bemutatni annak veszélyeit, és tudatosítani benne, hogy meg kell értenie és kezelnie kell tudnia azt. Úgy gondolom, a család többi tagja számára ez már túl késő, de Vilmos – szerintem ő érti.” A hercegnő azt is elárulta Brownnak, hogy reményei szerint Vilmos, amikor felnő, olyan okos lesz a média kezelésében, mint ifjabb John Kennedy, és ha figyelmesen hallgatta az ebédek alatt az anyja párbeszédeit a bulvárlapszerkesztőkkel, megtanulhatta az első leckét, hogy a bizalmába kell avatnia őket.

„Diana nagyon szórakoztató társaság volt – mondta egy magát megnevezni nem akaró szerkesztő. – A párbeszédei vallomásokkal voltak tele. Nagyon lebilincselő dolgokat mondott, de azon az alapon, hogy nem adjuk tovább. Ezután rendszeresen tájékoztattak minket arról, hogy mit gondolt és mit csinált. Egy kicsit olyan volt, mint a lobbyrendszer. Elmentünk az irodájába egy történettel, amit elmondtak neki, és ő választ adott rá – bizalmasan, természetesen. Különös kapcsolat volt. Sose voltunk a barátai, de az ellenségei sem.”

Amikor az engedélyével a róla készült paparazzi képeket megjelentették, a bulvárlapok sokkal támogatóbbak voltak a közügyekben kifejtett tevékenysége iránt, mint a politikai napilapok. Egy másik, szintén anonim bulvárlapszerkesztő szerint a hercegnő felismerte, hogy a bulvárral való kapcsolata egy kétirányú utca, és a lehető leginkább az előnyére aknázza ki azt: „Az ellenszolgáltatás az volt, hogy a privát irodájához való hozzáféréserért cserébe nagymértékben együtt érzők leszünk a jótékonyági munkája iránt, és nagyjából azok is voltunk. Úgy tűnik, Spencer gróf nem érti, hogy akik a legnagyobb bánatot okozták Dianának, azok a vezércikkírók és kellemetlenkedők, valamint a politikai napilapok voltak. A hercegnő Angolába tett látogatásait nagy bulváreseményként kezeltük. A kommentárok jutottak el hozzá igazán.”

De vajon nem gyanús egy kicsit ez a visszatérő beszámoló a hercegnő kapcsolatairól a bulvársajtóval? Hiszen pont a bulvárlapok tették közzé 1997 nyarán a szemcsés paparazzi fotókat róla és Dodi al-Fayedről, ahogyan Dodi apjának hajóján, a Jonikalon csókolóznak. És természetesen a bulvárlapok saját fényképészei és riporterei voltak, akik pokollá változtatták a hercegnő és Dodi nyaralását Dél-Franciaországban, addig zaklatták őket, amíg a hercegnőnek könyörögnie kellett, hogy hagyják őket békén.

A hercegnő nyilvános felháborodása lehetséges, hogy kevésbé volt őszinte, mint amilyenek először tűnt. Az első jogot „a csókhöz” a *Sunday Mirror* vette meg, de számos bulvár-

lapszerkesztő rámutat, hogy a második jogot a *Daily Mail* szerezte meg, és hogy a következő napokban a *Daily Mail* megvette és közzétette a nyaralásról készült többi paparazzi képet is. Figyelembe véve a hercegnő Richard Kayjel való szoros kapcsolatát, elképzelhetetlen, hogy mindez Lady Diana részéről egyetlen biccentés vagy kacsintás nélkül történt volna. Továbbá, az egyik szerkesztő kitart amellett, hogy amikor megkereste a hercegnő Kensington Palota-beli magánirodáját, azt mondták neki, hogy Lady Diana „nagyon nyugodt” a képek miatt. „Az eufemizmus, hogy ő több mint boldog volt, hogy a képek megjelentek – értelt. – És ekkor kezdtük el látni, ahogy fürdőruhában pózol. Mindennap gyakorlatilag újabb nem hivatalos kép készült a Jonikalon. Ha figyelembe vesszük a Fayed család anyagi helyzetét, ha Diana nem akarta volna, hogy lássák, nem láttuk volna. Egy alkalommal fel is ajánlottuk, hogy visszahívjuk a fényképezőnket, de azt mondták nekünk, hogy sükségtelen. Egyértelmű, hogy ki nem mondott együttműködésről volt itt szó.”

Egy Buckingham Palotához közeli forrás szerint: „A bulvárlapszerkesztő beszámolója elképesztő mértékben önző.” De akkorra a hercegnő már rég megvált a sajtótitkári szolgálattól, és ha elégedetlen volt, akár meg is dorgálta a szerkesztőket. Például, amikor Stuart Higgins meghívta ebédre a *Sun*hoz, a hercegnő emlékeztette rá, hogy tudja, igazából kihez lojális, ezzel ugatva őt: „Hallom, Ön Camilla egy barátja.” Egy másik szerkesztő visszaemlékszik arra, hogy felhívta a Kensington Palotát, hogy elmondja, egy sztorit készít a beszédről, amit a hercegnő adott egy étkezési rendellenességekkel foglalkozó klinikán tett magánlátogatása során, amikor váratlanul Lady Diana jött a telefonhoz. „Tudta, hogy egyébként is megvan már nekünk a történet, és biztos akart lenni benne, hogy ami végül megjelenik az újságban, az segíteni fog másoknak is, akik bulimiában szenvednek, így 40 percen át tájékoztattott engem. Pontosan elismételte, hogy mit mondott, mit remélt elérni, és hihetetlen részletességgel beszélt a saját szenvedéséről. A feltétel az volt, hogy nem fogom közvetlenül idézni, hanem függő beszédben írom le.” A szerkesztő meglepetésére, amikor másnap reggel megérkezett az irodájába, a hercegnő már kiadott egy nyilatkozatot a Sajtószövetségen keresztül, amelyben elítélte a riportot. „Rögtön felhívtam, gratuláltam neki a briliáns művelethez. Lenyűgözött, hogy az egész úgy lett kommunikálva a média részére, hogy ő semmit nem tudott a sztoriról, amíg az meg nem jelent az újságban, miközben ő volt az, aki az egészet elmondta nekem.”

Amíg a hercegnő élt, a szakértelme a média manipulálásának területén széles körben elismert volt, mint ahogy az a tény is, hogy a Károly herceggel való „szerelem nélküli” házassága utolsó éveiben a bulvársajtó az egyik legnagyobb fegyverének bizonyult. Ki tudja elfelejteni a Taj Mahal előtt készült magányos kép élet és a vég nélküli kommentárokat, amelyeket az a hercegnő elszigeteltségéről és „viszonytalan szerelméről” kiváltott? Valójában azt a híressé vált képet ő maga állította be.

A hercegnő az újságokban megjelent róla szóló tudósítások formálásában legalább 1991 márciusa óta részt vett. Az akkori barátai elmesélték, hogy amikor az édesapja meghalt, Lady Diana nem akarta, hogy Károly herceg elutazzon vele a temetésre. Károly irodája kénytelen volt az utolsó pillanatban utólag beiktatni egy találkozózt Londonban, azért, hogy a viselkedése ne tűnjön a felesége gyásza iránti részvétlenségnek. A barátok viszont úgy gondolják, hogy Lady Diana pontosan a herceg részvétlenségét akarta közvetíteni. A hercegnő viselkedésének védelmezői azt mondják, hogy ez annak a bizonyítéka volt, hogy kétségbeesett volt, amibe Károly herceg kényszerítette. De továbbra is tény, hogy addigra Lady Diana már együttműködött a bulvársajtóval. Akárcsak később, az volt a célja, hogy magát kedvező színben tüntesse fel, és azt

sem bánta, ha ez azt jelentette, hogy másokra kevésbé jó fényt vetett. Egy bulvárlapszerkesztő szerint: „Kapcsolata velünk nem annyira szerelem–gyűlölet volt, mint inkább: annyira pozitív–vá teszem, amennyire csak tudom – és ha a bumeráng visszaüt, mérsékelni fogom a kárt. Nagy politikus volt, nagyszerű *spin doctor*.”

Harry Arnold, aki a *Sun* királyi riportere volt 1976 és 1990 között, úgy vélte, hogy a Diana-történetben Murdoch szerepe nem volt kimagasló. „Szerintem Murdoch pozíciója az volt, hogy azt szerette volna, ha újságja, a *Sun* különbözik a többitől, vidám, forradalmi és egy kicsit huncut is (...). És azt is gondolom, hogy mivel gyarmati születésű volt, Rupert nem akart hajbókolni a királyi család előtt – így szerintem az ő instrukciója a szerkesztőn keresztül az volt, hogy nézzétek, hagyjuk abba ezeknek az embereknek az isteníését. Átlagos emberi lények, és segítenek az újságok eladásában. Menjünk és szerezzük meg a valódi történetet.”⁸

Murdoch azért odáig elment, hogy megbízta Andrew Mortont, a királyi ház sajtósát, hogy írjon cikksorozatot a monarchiáról. A feladata az volt, hogy elemző módon vizsgálja meg a monarchia kapcsolatát az egyházzal és a sajtóval, és azt a kérdést, hogy mit jelent a monarchia a modern Nagy-Britannia számára. Morton így vallott erről: „Nagyon elégedettek voltak, és még többet szerettek volna, így onnantól kezdve a *Sunday Times* kiemelten kezelte a királyi család témáját. Sorozatot írtak néhány könyvemből. Más könyvekből is sorozatot írtak, és látták, hogy a példányszám emelkedik, mert nagyon megkésve jöttek rá a tényre, hogy még azok az emberek is, akik politikai napilapokat olvasnak, érdeklődnek a királyi család és a Windsor-ház iránt.”⁹

Lady Diana 1997. augusztus 31-én Párizsban tragikus autóbaleset áldozata lett. Meghalt a vele együtt utazó Dodi al-Fayed is, aki akkor már hosszú ideje a szeretője volt. A bulvárlapok természetesen nem hazudtolhatták meg magukat: a baleset helyszínéről és a körülményeiről kegyeletstörtő képek is megjelentek.

3. Beckham, az új bulvárhős

A kelet-londoni munkásgyerekből a világ egyik leghíresebb embere lesz – mesebeli történet ez, igazi tündérmese. Valóban újságok címlapjára való. Már az apja is nagy Manchester-drukker volt, így nem volt kérdéses, hogy David Beckham ott játsszon, nem pedig mondjuk a kézenfekvőbbnek tűnő Tottenham Hotspursban. 28 éves korára az a bizonyos munkássorból származó gyerek, az East-End szülötte Beckham, az egyik leghíresebb futballistává vált a világon, a Manchester United híres 7-es mezsámú irányító középpályása minden idők egyik legjobban kereső játékosává nőtte ki magát. Ez nem történhetett volna meg a bulvársajtó nélkül. Lady Diana tragikus halála után kellett egy pozitív bulvártörténet, és íme, lett.

⁸ Interview with Harry Arnold, royal reporter for The Sun 1976–1990; <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/royals/interviews/arnold.html>

⁹ Interview with Andrew Morton, royal reporter who has written several books on the Royal Family incl. Diana, her true story. http://today.msnbc.msn.com/id/4440502/ns/today/t/qa-andrew-morton-secret-diana-tapes/#T_atQ5F2fCM

Így folytatódott: „A híres futballista elvette a szép Spice Girls énekest, Victoriát.” Az embereket azonnal megfogta történetük. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy a Beckham-házaspár tudatosan formálja a róluk alakuló közvélekedést. David Beckham divatérzéke és individualizmusa csak tovább fokozta ezt az érdeklődést – egy új frizúrával azonnal a sajtó címlapján találta magát. Ez oda vezetett, hogy nagy cégek kötöttek vele szponzorációs szerződéseket, például ő reklámozta a Marks & Spencer ruháit.¹⁰ Ők lettek az első valódi celebházaspár az új évezredben, mindig írtak róluk a magazinok. 500 fős esküvőjük Dublin mellett valódi kuriózumnak számított, még Elton John is a meghívottak között volt.

„Diana halála után a bulvársajtó felemelte Beckhaméket, miközben Beckhamék felemelték magukat. Brit mércével mérve ők a leghíresebb család, akár tetszik ez nekünk, akár nem.” – mondta Andrew Parker szociológus, majd hozzátette: „Beckhamék okosan felépítették imázsukat, főleg a tengerentúlon. Ezen belül a tisztaság látszata különösen fontos.”¹¹ Ebbe a látzatba rondított bele a *News of the World*. Rebecca Loos, akinek bevallása szerint viszonya volt a futballistával, nyilatkozott a lapnak, amiért állítólag 300 000 font tiszteletdíjat fizettek neki. A médiszakértők szerint ez a történet maga volt a bulvárlapszerkesztők álma, Beckham celebtátusa és a popsztár felesége okán. „A negatív hírek mindig nagyobb örömet okoznak a bulvársajtónak, mint a pozitívak.” – mondta Roy Greenslade, a *Mirror* korábbi szerkesztője, aki még hozzátette, hogy „a brit sajtó történetében nem volt még nagyobb sikerű történet annál, amikor a *Times* 1992-ben részletekben lehozta Andrew Morton Diana hercegnőről szóló könyvét.” Ez különösen nagy történetnek számított, annak fényében, hogy Beckham Victoriával kapcsolatban korábban úgy nyilatkozott: „Én Victoriát magáért szeretem (...). Szeretném akkor is, ha a Tescóban dolgozna.”¹²

Beckhamnek azért a futballozásával is sikerült feszültséget keltenie az országban. Az 1998-as franciaországi világbajnokság negyeddöntőjében az angolok az argentinokkal játszottak. Ez a mérkőzés a falklandi háború óta mindig különös jelentőséggel bír mindkét fél számára. Beckham kakaskodásával kiállította magát, és végül az angol válogatott elbúcsúzott a tornától. A bulvársajtó egyszerűen „hülye gyerekek” titulálta, a szurkolók megorroltak rá, ami csak a 2000-es Európa Bajnokságon nyújtott teljesítménye után szűnt meg. Akkor a *Sun* a címlapján hirdette, hogy ideje leállítani a Beckham elleni támadásokat és a szurkolóknak mellé kell állniuk.¹³ Roy Hattersley, a Munkáspárt egyik korábbi vezetője azt mondta a Beckham-jelenséggel kapcsolatban: „A probléma Beckhammal az, hogy a hírnév és a gazdagság minden előnyét élvezni akarja anélkül, hogy bárminemű felelősséget vállalna.” A *Los Angeles Times*, amikor Beckham horribilis összegért a helyi futballcsapathoz szerződött, a következőket írta

¹⁰ *David Beckham – Rise of a Footballer*. 19 Augustus 2003, updated 29 March 2009; http://www.h2g2.com/approved_entry/A1138600

¹¹ *BBC News Beckham story is a tabloids' dream*. Story from *BBC NEWS*: http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/uk_news/3614993.stm

¹² <http://observer.guardian.co.uk/englandfootball/story/0,,462466,00.html>

¹³ *Media Sympathy for Beckham's gesture*. 14 June 2000; <http://news.bbc.co.uk/2/hi/euro2000/teams/england/790657.stm>

róla: „A világ egyik leghíresebb embere London East-End negyedéből, a munkásosztályból származik, cockney örökséggel. Azóta természetesen kikupálódott, de szívében és érzéseiben azért cockney maradt.”¹⁴

4. A Guardian Don Quijote szerepében?!

„A vélemény szabad, a tények szentek”¹⁵ – e mottó szerint irányította a *Guardiant* Charles Prestwich Scott 57 éven át, amelynek 1872-től 1929-ig főszerkesztője, majd 22 éven át egészen haláláig, tulajdonosa is volt. Azon a véleményen volt, hogy az újságnak többről kell szólnia annál, hogy csak profitot vagy, nem melleleg, hatalmat szerezzen. Azonban tisztában volt vele, hogy egy újság működéséhez pénz is kell.

1936-ban létrehozták a lap kiadásáért felelős Scott Trustot,¹⁶ ami 72 éven át látta el feladatát, a névadó akaratának megfelelően. A lap 1826-ban mint *Manchester Guardian* jelent meg először, azután 1959-től, elhagyva a „Manchester” előnevet, már csak mint *The Guardian* jelent meg. A lapot mindig baloldali elkötelezettségűnek tartották, noha a szellemiségét meghatározó Scott liberális képviselő volt.

A *Guardian* megújítása Peter Preston nevéhez fűződik, aki 1988-ban újragondolta az újságot, aminek következtében a brit szigetek legstílusosabb orgánumává vált. Preston véleménye az, hogy az újságíróknak a pragmatizmust az alapelvek fölé kell helyezniük.¹⁷ Szerinte az újságírás első számú alapelve, hogy az újságíró nem egy kiválasztott személy: hanem ugyanolyan közönséges ember, mint bárki más, nem rendelkezik semmiféle különleges jogokkal. Sőt, azért dolgozik, hogy az átlagembert informálja a világ ügyes-bajos dolgairól. Az olvasóhoz szól az olvasók érdekében. A másik fontos alapelvnek a névtelen forrásból származó információk felhasználását tartja, ami az oknyomozó újságírás elengedhetetlen feltétele. A *Guardian* Sarah Tisdall ügye kapcsán egyszer már bajba keveredett. 1983-ban Tisdall, a külügyminisztérium egyik beosztottja titkos információkat juttatott el levélben a *Guardiannak* arról, hol terveznek rakétabázisokat létrehozni az Egyesült Királyság területén. A *Guardian* akkor egy 1981-es törvényre hivatkozva nem adta ki informátorát (nem is tudta volna, csak a kapott iratokat adta át vizsgálatra), aki végül is azon bukott meg, hogy a külügy fénymásolóját használta. (Hat hónap börtönbüntetésre ítélték, amiből hármát le is töltött.)

A *Guardian* az értelmiség kedvenc lapjává vált. Nem szabad elfelejteni, hogy az 1970-es években még csak áprilisi tréfákra futotta erejéből, de az 1990-es években valódi oknyomozó újságírással rukkolt elő. A leghíresebb esetük talán Jonathan Aitkené volt.

¹⁴ Chuck CULPEPPER: Working-class boy to Man U. *Los Angeles Times*, 09 July 2007; <http://articles.latimes.com/2007/jul/09/sports/sp-beckham9>

¹⁵ Gordon RAYNER: Riches to rags as Guardian bleeds £33m in a year; *Daily Mail*, 18 Jun 2011; <http://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/mediatechnologyandtelec>

¹⁶ Tara CONLAN: Guardian owner the Scott Trust to be wound up after 72 years. *The Guardian*. 08 October 2008; <http://www.guardian.co.uk/media/2008/oct/08/theguardian.theobserver>

¹⁷ Peter PRESTON: A source of a great regret. *The Guardian*, 5 September 2005; <http://www.guardian.co.uk/media/2005/sep/05/pressandpublishing.politicsandthemedial>

1995-ben az akkori kabinetminiszter, Aitken mind a Granada TV World Action műsorát, mind a *Guardiant* beperelte rágalmazásért. A *Guardian* és a Granada TV is azt állította, hogy Aitken és felesége korábbi párizsi tartózkodási költségeit a Ritz Hotelben Mohamed alFayed, a Harrods tulajdonosa állta, amelyet vesztegetésként mutattak be. Aitken beperelte a sajtóorgánumokat, de veszített. A *Guardian* az oknyomozás egyik csúcsaként bebizonyította, hogy Aitken hazudott, a kabinetfőnök állításával ellentétben sem a lánya, sem a felesége nem fizethette ki a Ritz Hotel-beli számlájukat 1993-ban, mert Genfben tartózkodtak a kérdéses időszakban. Bizonyították, hogy felesége reggel 8 óra 30 perckor repült a kérdéses napon Londonból Genfbe, ahol a Budgetnél 12 óra 02 perckor autót bérelt. Aitken hivatalos vallomásaiban ellenben azt mondta, hogy felesége aznap Svájcból Párizsba ment, és kifizette a 3000 dolláros számlát a tőle kapott pénzen. Az asszony a számlák szerint az autót Genfben 18 óra 35 perckor adta le, így nem fizethette ki két órával korábban a párizsi hotelszámlát.¹⁸ (Azt az arab üzletember ügynöke rendezte.) Alan Rusbridger, a *Guardian* főszerkesztője levelet küldött a londoni rendőrfőnököknek és a legfőbb ügyésznek az ügy kapcsán, amelyben a következőket állította: „A legrosszabb az egészben az, hogy Aitken – a korábbi kabinetminiszter és titkos tanácsos – tinédzser lányát és feleségét bírta hamis tanúzásra, hogy mentse a bőrét. Ő volt az az ember, aki azt ígérte, hogy a brit *fair play* szabályai szerint jár el. Az eset demonstrálja, hogy mennyire kevésbé hatékony a hivatalos vizsgálat útja a közélet szívében.” Aitkent végül bűnösnek találták hamis tanúzás vádjában. Aitken az egyetlen olyan kabinetminiszter az utóbbi időben, akinek ilyen súlyos bűncselekményt írtak a számlájára.¹⁹

Továbbá 2003-ban a *Guardian* számolt be először a BAE²⁰ kenőpénzügyeiről, sőt az egyik partnere volt a Wikileaks iratokat leközlő médiumoknak. Mindenekelőtt azonban beszámolt a News International telefonlehallgatási botrányáról. Az ügyet Nick Davies vezetésével a *Guardian* újságírói tárták fel és hozták nyilvánosságra. Két évig tartott a nyomozásuk. Egy vezető rendőrtisztviselő melegen ajánlotta Alan Rusbridger főszerkesztőnek, hogy ejtsék az ügyet. (A következő fejezet részletesen beszámol az ügyről). 2012 márciusában addigi tevékenysége elismeréseként Rusbridger megkapta a Goldsmith Career Díjat, ami az egyik legrangosabb újságírói kitüntetés.

Ilyen sikerek után hajlamos lehet az ember azt hinni, hogy a lap eladási statisztikája rózsás. Pedig a *Guardian* sohasem volt a legnagyobb példányszámban értékesített politikai napilap Nagy-Britanniában. Az internetben rejlő lehetőségeket azonban már nagyon korán, 1995-ben felismerte, így mára elérte azt, hogy az Egyesült Királyságban a *Daily Mail* honlapja után övé a második leglátogatottabb, világszerte pedig benne van a legjobb ötben, vállalva a *New York Times*-szal. 2012-ben naponta már 400 tartalomfrissítés és 4 millió böngészés történik az újság honlapján.²¹ Havonta ez 67 millió látogatót jelent, ami évente 60–70%-kal emelkedik. Olvasói-

¹⁸ Luke HARDING – David PALLISTER: Hie lied and lied and lied, *The Guardian*, 21 June 1997; <http://www.guardian.co.uk/politics/1997/jun/21/uk.davidpallister>

¹⁹ Aitken pleads guilty to perjury, *BBC News*, 19 January 1999; http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/258070.stm

²⁰ BAE: British Aerospace, brit hadiipari cég, az ügyben Magyarország is érintett volt a Grippenek vásárlása kapcsán.

²¹ Tim DE LISLE: Can the Guardian survive? Published on More Intelligent Life; <http://moreintelligentlife.com/content/ideas/tim-de-lisle/can-guardian-survive>

nak harmada amerikai. Ilyen sikerrel a tengerentúlon csak a BBC és az *Economist* büszkélkedhet. Eközben a papír alapú napilap példányszáma vészesen fogyatkozik: 2005-ben még 403 297 volt az eladott napi példányszám, ami 2012 márciusára majdnem felére 217 190-re csökkent. A *Guardian* kiadása évek óta átlagosan napi 100 ezer font veszteséget termel – Nick Davies szerint az internet megöli az újságírást. A *Guardian* tulajdonló Scott Trust az általa kiadott *Auto Trader* magazin nyereségéből egyenlíti ki a politikai napilap veszteségét. A lap website-ja még ennek ellenére is ingyenes, csak az iPhone-os (4,9 font/év) és az iPades (9,99 font/hó) szolgáltatásért kér pénzt. A veszteségek csökkentése érdekében a lap ára 1 fontról 1 font 20 pennyre nőtt, a korábban napi sportmelléklet már csak hétfőn és szombaton jelenik meg. A szerkesztő kifejtette, hogy pusztán az újság árából és a hirdetési bevételekből nem lehet a lapot fenntartani. A fő probléma szerinte továbbra is az, hogy a fiatal korosztály ritkán, vagy egyáltalán nem vesz napilapot. Példának okáért a londoni metróban ingyen terjesztett *McPaper* és *Metro* verhetetlenek. Juan Senor amerikai médiaszakértő szerint a *Guardian* hamarosan hetilap lesz.

5. A BBC mint viszonyítási pont

A mára fogalomná vált BBC már több mint hét évtizedes múltra tekint vissza, pártatlanságát világszerte elismerik. A politikai behatásoktól való mentességét és anyagi fedezetét királyi okiratban biztosítják. Az Egyesült Királyság területén a brit háztartások, vállalkozások, szervezetek televízió-üzembentartási díjat fizetnek, ami a BBC működésének alapja. A díjat minden évben a brit kormány állapítja meg, amelyet azután a parlament jóváhagy. A BBC részvénytársaság, amely független a közvetlen kormányzati beavatkozástól, és a BBC Trust ellenőrzése alatt működik.²² A királyi okirat előszavában meghatározta a BBC feladatát: informálás, oktatás és szórakoztatás. A BBC-ről szóló törvény 2007-ben lépett hatályba és tíz éven át érvényes.

2003 és 2006 között zajlott le a vita a BBC új alapító okiratról, amely már megfelel a XXI. század kihívásainak. Az „új” BBC 2 fő szerve a BBC Trust és az Igazgatóság. A Trust a korábbi Kormányzótanács helyére lépett, feladata a BBC teljes stratégiai irányának a meghatározása, annak lefektetése. A Trust határozza meg a prioritásokat, továbbá felügyeli és ellenőrzi az Igazgatóság operatív működését. A Trust operatív és legalább 4 nem operatív vezetőből áll, tagjai az elnök, az elnökhelyettes, illetve a 10 rendes tag, kivéve, ha a belső szabályzat másképpen nem rendelkezik. A rendes tagok között 4 kötelező tag van, akik a 4 tartományból kerülnek ki.²³ Az Igazgatóság egyik operatív vezetője egyben a BBC főszerkesztője is. Amennyiben a vezérigazgató nem tölti be az Igazgatóság elnöki tisztségét, úgy a kinevezése a Trust hatáskörébe tartozik. A BBC-nek a törvény értelmében sugárzási engedélyt kell kérnie a belügyminisztertől. Az engedély tartalmazza, hogy milyen feltételek mellett sugározhat a BBC.

²² Forrás: a BBC hivatalos honlapja; <http://www.bbc.co.uk/aboutthebbc/>

²³ Az európai közszolgálati tartalomszolgáltatás; <http://mrkaarchiv.kszka.hu/index.php?act=65&id=1005>

A cég 2007-es átszervezését az tette végképp elkerülhetetlenné, hogy a 2004-es Hutton-bizottság²⁴ működési zavarokat tárt fel a BBC működésében. Azonnal intézkedni kellett, különben megingott volna a brit sajtó működését tekintve létfontosságú szervezetbe vetett közbizalom. Murdoch a befolyását többször is megpróbálta a BBC gyöngítésére fordítani, tudván, hogy a szellemi tér fölötti uralomért vívott harcban az a legnagyobb riválisa.

6. A lehallgatási botrány

„Ez egy kicsit olyan, mint a diktatúra vége, amikor hirtelen mindenki felfedezi, hogy a diktátor ellen volt.”²⁵ (Vince Cable gazdasági miniszter)

A News of the World lehallgatási botrány minden idők egyik legnagyobb brit sajtóbotránya lett. A lehallgatás a murdochi újfajta „sajtóetika” úgymond „eredménye”. A brit bulvársajtót a *Sun* hajszolta bele az egyre kíméletlenebb profithajzásba. A profit növeléséhez újabbnál újabb, első kézből származó, a közönség érdeklődését felkeltő hírekre volt szükség. Ez a kényszer hozta létre az újságíró új fajtáját, az amorális hírgyártót, akinek jellemzője, hogy azon fogalmakat, mint „újságírói etika”, „emberi méltóság”, „a magánszféra sérthetlensége” nem ismeri. Ennek az erkölcstelen és gyalázatos gyakorlat kialakulásának okait magában a társadalomban kell keresnünk. Az angol társadalom hagyományos felépítettsége miatt az átalakulás ott egy kicsit szofisztikáltabb formában jelentkezik, mint a keletebbre eső térségekben. A thatcheri neoliberais gazdaságpolitika eredményeként, amit – akármennyire furcsán hangzik is – Tony Blair teljesített ki, a hagyományos angol társadalom és értékei – nem egészen egy emberöltő alatt – eltűntek. A klasszikus munkásosztály a kilencvenes évek végére gyakorlatilag megszűnt és lassan, de biztosan erre az útra lépett az angol politikát hosszú évszázadok óta meghatározó arisztokrácia is. Az új elit egyetlen értékmérője a vagyon, a pénz lett. A kialakult fogyasztói társadalomban az egyén társadalmi helyzetét az határozza meg, hogy mennyi és milyen terméket bír fogyasztani. Az újságírás is e folyamat mentén alakult át. Minden hír termék lett, amit értékesíteni kell. A fogyasztói társadalomban az ember csak egy vásárló, vagyis potenciális pénzforrás. Így a személyiségi jogok is nehezebben értelmezhetők. Ezért is vállalkoztak a bulvárújságírók olyan hajmeresztő dolgokra, amik előidéztek a nagy botrány kialakulását. Pénzért bármit, a becsület, a tisztesség, a hűség hármastársadalmi jelszava – az angol arisztokráciával egyetemben – eltűnt a történelem süllyesztőjében.

²⁴ A Hutton-bizottság vizsgálta David Kelly fegyverzetszakértő halálának körülményeit. Kelly professzor neve elhallgatása mellett azt nyilatkozta a BBC-nek, hogy a brit kormány azon értesülései, miszerint Irak tömegpusztító fegyverekkel rendelkezik, hamisak. Személyének kiléte később mégis nyilvánosságra került, Kelly röviddel ezután tisztázatlan körülmények között meghalt. Vö. Matthew TAYLOR: David Kelly postmortem reveals injuries were self-inflicted *The Guardian*, 22 October 2010; <http://www.guardian.co.uk/politics/2010/oct/22/david-kelly-postmortem-self-inflicted>

²⁵ Phone hacking: Murdoch agree to appear before MPs; *BBC News*, 14 July 2011; <http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-14148658>

1968-ban Murdoch, az ifjú ausztrál, a *News of the World* megszerzésével megkezdte menetelését felfelé, aminek végén az angolszász és egyben a világsajtó egyik legbefolyásosabb emberévé vált. 2011-ben Murdoch a botrány nyomán kénytelen megszüntetni a hatalmát megalapozó lapot. Mi is volt ez a botrány, ami a jelek szerint nemcsak megingatta, hanem a végét is jelentette a *News of the World*nek?

2011. július 11-én jelent meg utoljára a *News of the World*, akkor már 168 éves múltra visszatekintő bulvárlap, 2,6 milliós példányszámban. A botrányt közvetlenül kirobbantó eset a következő volt. A 13 éves Milly Dowler 2002. március 21-én tűnt el az angliai Surrey megyében található, Walton-on-Thames-i otthona közeléből. Holtteste szeptember 20-án került elő, és a nyomozás megállapította, hogy gyilkosság áldozata lett. 2011. július 4-én a *Guardian* bejelentette, hogy bizonyítékai vannak a *News of the World* ellen. Az újságot azzal vádolták, hogy az áldozat eltűnt mobiltelefonjához tartozó hangpostafiókot feltörték, és lehallgatták az azon hagyott üzeneteket. A lehallgatási botrány mellett a *News of the World* korábban is több alkalommal a bulvármédiát támadók kereszttüzebe került, mivel az újságírói etika korlátait feszegető módszerekkel szereztek információikat: ők számoltak be először Max Mosley szado-mazo partijairól, David Beckham félrelépéséről, Harry herceg italozásairól és kábítószer-használatáról. De a legnagyobb port 2000-ben verték fel azzal, hogy a lapban leközlötték pedofiliával vádolt férfiak nevét, akiket ezt követően támadások értek, mivel a lap nem egy esetben téves információra alapozva közölte a neveket.

A *Guardian* szerint a *News of the World* újságírói magánnyomozókat alkalmaztak, hogy információkat szerezzenek érdekes személyekről. A nyomozók a kislány hangpostafiókját hallgatták le, amibe belépni nem volt túl nehéz, mivel a legtöbb mobiltelefon-használó nem állítja át a gyári jelszót, így bárki, bárhonnán lehallgathatja az üzeneteit.²⁶ A hírekre reagált David Cameron brit miniszterelnök is, aki azonnali vizsgálatot követelt az ügyben. A brit parlamentben Lord Prescott felvetette, hogy a felmerült aggályok miatt nem szabad engedélyezni, hogy a Murdoch tulajdonában lévő News International felvásárolja a BSkyB-t, a legnagyobb brit műholdas televíziót, amelyben a médiamogulnak már 39 százalékos tulajdonrésze volt. Egyes „jól értesült” megfigyelők szerint azért robbant ki a botrány, mert bizonyos erők meg akarták akadályozni ezt a felvásárlást, amely felborította volna a média egyensúlyát. Murdoch elismerte, hogy nem csak pár újságíró volt érintett a lehallgatásban, mint azt korábban állították, sőt a News International a rendőrség számára hozzáférhetővé tette azokat a dokumentumokat is, amelyek bizonyítják, hogy az illegális lehallgatásokról a szerkesztőség vezetői is tudtak, sőt bátorították azt. James Murdoch (az alapító fia, kijelölt utódja) elnézést kért az ügyben érintettektől, és elismerte, hogy hibáztak, amikor a tények teljes ismerete nélkül kiálltak a bulvárlap szerkesztősége mellett.

A *New York Times* szerint a *News of the World* újságírói éveken át telefonok hangpostafiókjainak feltörésével szereztek értesüléseket a brit celebritások és köztisztviselők, valamint a királyi család életéről. A lap értesülései rossz fényben tüntetik fel a brit rendőrséget is, a feltárt adatok alapján ugyanis joggal gyanítható, hogy a Scotland Yard igyekezett eltussolni a pletykálatot övező botrányt. A történet 2005-ben kezdődött, novemberben a királyi család három alkalma-

²⁶ Bezárják a leggyűlöltebb bulvárlapot. *Index*, 2011. július 7.; http://index.hu/kultur/media/2011/07/07/sportolokat_es_politikusokat_is_lehallgattak_a_briteknel/#

zottja is furcsaságokra figyelt fel, a hangpostájukon sosem hallott üzenetek is már meghallgatottként jelentek meg, írta a *New York Times*. Ezzel párhuzamosan a *News of the World*-ben kis híres hírek jelentek meg a királyi család életéről. Az egyik hír szerint Vilmos herceg megrándította a térdét. A királyi család személyzete nem tudta mire vélni a dolgot: a sérülésről csak a herceg legszűkebb környezete tudott. A fentieket támasztja alá a *News of the World* volt újságírója, Clive Goodman, akit 2007-ben a brit királyi család telefonjainak lehallgatásáért letöltendő börtönbüntetésre ítélték: azt állította, hogy az újság szerkesztői tudtak a lehallgatásokról.²⁷

Piers Morgan, a CNN műsorvezetője önéletrajzi könyvében azt írta, hogy még a *News of the World* szerkesztőjeként rendszeresen adott pénzt más újságok szerkesztőinek azért, hogy kiszivárogtassák munkaadóik készülőben lévő legjobb cikkeit.²⁸ 1995-ben a *Sunday People* című lapnál dolgozó egyik titkárnő elvesztette az állását, mert a gyanú szerint heti 250 fontért cserébe eladta a lap még ki nem adott sztorijait a *News of the World*-nek, amelyet ekkor még Piers Morgan szerkesztett. Néhány évvel később hasonló okok miatt bocsátottak el két újságíró a *Daily Mirror*-tól – Morgan ekkor már ennél a lapnál dolgozott. A BBC birtokába jutott dokumentumok szerint ipari méretekben folyt a hírességek megfigyelése a *News of the World*-nél – ezt állítja legalábbis egy ex-rendőr, aki magánnyomozóként dolgozott a lapnak. Derek Webb nyolc éven keresztül jelentett körülbelül kilencven „célpontról”, köztük Harry hercegről és volt barátnőjéről, Chelsy Davyrról; az egykori brit államügyészről; a futballedző José Mourinhóról; a Harry Potter-filmek főszereplőjének, Daniel Radcliffe szüleiéről.²⁹ Webb úgy nyilatkozott: nem szégyelli a dolgot, mert szerinte nem tett semmi rosszat. A BBC Newsnight című műsorában a volt rendőr azt mondta, nem sokkal azután, hogy 2003-ban megnyitotta magánnyomozói irodáját, kapcsolatba lépett vele az újság és megbízást adott neki. „Számos munkakörben dolgoztam nekik az évek alatt. Sosem tudhattam, hogy mikor lesz rám szükség. Éjjel-nappal hívhattak, az ország bármelyik részére küldhettek” – fogalmazott.

Rebekah Brooksot, a *News of the World* korábbi főszerkesztőjét letartóztatták, majd óvadék ellenében szabadlábra helyezték. A Scotland Yard már 2010 nyarán is gyanúsítottként hallgatta ki, akkor illegális telefonlehallgatásra szőtt összeesküvéssel és korrupció miatt. Az igazságszolgáltatás folyamatának akadályozásával gyanúsították meg, mely több éves szabadságvesztéssel sújtható bűncselekmény a brit törvények alapján.³⁰ A botrány kirobbanása után David Cameron konzervatív párti brit miniszterelnök független testület létrehozását rendelte el a brit sajtó etikájának, kultúrájának, az általa alkalmazott módszereknek, és különösen a nyomtatott

²⁷ Tudtak főnökei a lehallgatásokról a News of the World börtönbe zárt újságírója szerint. *Origo*, 2011. augusztus 16.; <http://www.origo.hu/nagyvilag/20110816-tudtak-fonokei-a-lehallgatásokrol-a-news-of-the-world-bortonbe.html>

²⁸ Lefizette a rivális újságok szerkesztőit a News of the World. *Origo*, 2011. szeptember 29.; <http://www.origo.hu/nagyvilag/20110929-lefizette-a-rivalis-ujzagok-szerkesztoit-a-news-of-the-world.html>

²⁹ Vilmos herceget és Harry Potter szüleit is megfigyeltette a News of the World. *Origo*, 2011. november 8.; <http://www.origo.hu/nagyvilag/20111108-cgy-magannyomozo-szerint-ipari-meretekben-zajlott-a-hirességek-megfigyelese-a.html>

³⁰ Szabadon engedték a News of the World volt főszerkesztőjét. *Origo*, 2012. március 13.; <http://www.origo.hu/nagyvilag/20120313-orizetben-a-news-of-the-world-volt-foszerkesztoje.html>

sajtó szabályozásának felülvizsgálatára. A BBC arról írt, hogy Charlie Brooks, Rebekah férje jó barátja volt David Cameronnak, akit több mint 30 éve ismert, azóta hogy együtt jártak az Eton középiskolába.

Az ügy odáig fajult, hogy lemondott a lehallgatásokat vizsgáló londoni rendőrség főnöke, Sir Paul Stephenson. A rendőrfőnökkel szembeni bírálatok azután erősödtek fel, hogy kiderült, rendszeresen találkozott a *News of the World* korábbi szerkesztőjével, Neil Wallisszal, akit a rendőrség PR-tanácsadóként is alkalmazott. A lemondott rendőri vezető szerint Wallisnak nincs köze a lehallgatásokhoz.

A lehallgatási botrány aztán elért a miniszterelnökhöz is. Andrew Coulson, miután távozott a bulvárlaptól, néhány hónapon belül David Cameron akkori ellenzéki tory vezető kommunikációs tanácsadója lett, a 2010-es választási győzelem után pedig követte főnökét a Downing Street 10-be. A tanácsadói posztról aztán – a botrány terebélyesedése után – 2011 januárjában kénytelen volt távozni. A miniszterelnök először még Coulsonról mint a barátjáról nyilatkozott, de a letartóztatása után már azt mondta, hogyha kiderül, hazudott neki, akkor „nem az a kérdés, hogy lett volna-e helye a kormányban, hanem vádat kell emelni ellene.”³¹

Cameron azzal védekezett, hogy a korábbi bulvárlapszerkesztő azt állította, hogy nem tudott a lehallgatásokról. Ez azonban nem állja meg a helyét. Kiderült ugyanis, hogy a *Guardian* főszerkesztője már korábban figyelmeztette Cameron stábját, hogy óvatosan bánjon Coulsonnal, mert ismert volt róla, hogy szerkesztőként megbízást adott egy magánnyomozónak, akit börtönre ítélték, mert úgy akart kompromittálni egy fiatal nőt, hogy kokaint helyez el nála. Amikor ez nyilvánosságra került, Cameron a parlamentben úgy védekezett, hogy a stábjától nem jutott el hozzá a figyelmeztetés. A szokásos angol politikai megoldást választotta: amit nem tudsz megakadályozni, annak az élére kell állni. Bejelentette, hogy a nyomozás lezárását követően egy független bíró is vizsgálni fogja a történeteket, továbbá a média szabályozását is vizsgálat alá helyezik. Cameron továbbá felszólította a News Internationalt, a *News of the World*öt tulajdonló céget, hogy álljanak el a BSkyB teljes felvásárlásától. „Véleményem szerint ennek a vállalkozásnak nem felvásárlásokra és összeolvadásokra kellene koncentrálnia, hanem arra, hogy feltakarítsák a szemetet.” Különösen érdekes ez a kemény mondat annak fényében, hogy Cameron beiktatása óta 26 alkalommal találkozott a Murdoch-csoport vezetőivel, köztük természetesen Rupert Murdochkal is. A többi médiavállalkozással való találkozóinak száma meg sem közelítette ezt. A botrány kirobbanása után viszont már így nyilatkozott a parlamentben: „A politikai rendszerünk sok-sok éven át képtelen volt rendezni ezt a problémát, amely egyre súlyosabbá vált.”

A korábbi miniszterelnök, Gordon Brown azzal vádolta meg Murdoch újságjait, hogy hivatali ideje alatt törvénybe ütköző eszközökkel próbáltak róla lejárato történeteket gyártani, és azt mondta, hogy a könnyeivel küszködött, amikor a *Sun* bulvárlap felhívta, hogy megszerezte

³¹ PETHŐ András: Brit hatalmasságok tűnnek el az óriásbotrány háromszögében. *Origo*, 2011. július 18.; <http://www.origo.hu/nagyvilag/20110718-lehallgatasi-botran-david-cameron-brit-miniszterelnok-szerepe.html>

fia kórházi jelentését, melyben az állt, hogy egy veleszületett anyagcsere-betegséget diagnosztizáltak nála. A News Corporation azt állította, hogy a történet egy közembertől érkezett, aki nek a családjában ugyancsak ezt a betegséget diagnosztizálták.³²

A lehallgatási botrány fejleményeinek tisztázására létrehozott parlamenti vizsgálóbizottság (Leveson-bizottság)³³ bizonyítékokat talált az illegális kifizetések gyakorlatára a *Sunn*-nál. Korábban olyan bizonyítékok is előkerültek, amelyek szerint a rendőrségről 2006-ban figyelmeztették Rebekah Brooksot, hogy nyomozás folyik ellenük telefonlehallgatási ügyben. A *Sun* rendszeresen fizetett a célszemély rokonainak vagy barátainak az információkért. A fizetség nem egy ital vagy vacsorameghívás volt, hanem rendszeres summa ütötte az informátor markát. Az újságírók által kifizetett kenőpénzből részesültek a rendőrség, a hadsereg és a kormányzat alkalmazottai is. Például egy személy éveken keresztül kapott összesen 80 000 fontnyi juttatást, míg volt olyan újságíró, akinek 150 000 fontot biztosítottak, hogy forrásait fizesse. Lord Prescott a bizottság előtt elmondta: „Mindig azt gondoltam, rossz dolog, ha magas beosztású politikusok ilyen jóban vannak Murdochkal. Ennek mindig megvan az ára.”

A botrány tanulsága: a médiamogulok kora lejárt. A Murdoch-birodalom brit részlegét érő botrány nemcsak az országot rázta meg, hanem a céget is. A News Corporationot rábírták, hogy tekintsen el a BSKyB felvásárlásától, attól a műholdas szolgáltatótól, amelynek a felépítésében Murdoch is segédkezett. Egyre nagyobb nyomás nehezedik a brit politikusokra, akik most már felszabadultnak érzik magukat Murdoch igája alól, hogy szigorítsák a médiaszabályozást, és nehezebbé tegyék a 'pénzcsinálást' a médiabizniszből. A botrány továbbá megghiúsíthatja, hogy a vállalat családi vállalkozásként működjön tovább. Az elnöki és az ügyvezetői pozíciót el kell választani a News Corporationonál, Murdochnak vissza kell vonulnia a napi rutinfeladatoktól, ha azt akarja, hogy életműve túlélje őt.³⁴

7. Konklúzió

A brit sajtó példája világosan megmutatja, hogy a társadalom átalakulása nem hagyja érintetlenül az érintkezési formákat sem. A technológiai fejlődés pedig most már inkább rövidebb, mint hosszabb távon a nyomtatott napilapok eltűnését vonja maga után. A papír alapú napilap nem képes az internet támasztotta hírversenyben fennmaradni. A virtuális valóság egy alternatív, ne felejtjük el, hogy mesterkéltné világot hozott létre. Ebben a nem valódi világban az információk forgási sebessége szinte követhetetlen. Mire a nyomtatott újságot kézbe vesszük, már lehet, hogy hírei értéktelenek. A klasszikus újságírás végét jelzi az is, hogy a hírelemzés, hírmagyarázat

³² Lindsay FORTADO–Thomas PENNY: News Corp.'s Murdoch Faces Six U.K. Inquiries as Parliament Seeks Hearing. BLOOMBERG, 13 July 2011; <http://www.bloomberg.com/news/2011-07-12/news-corp-s-murdoch-faces-six-u-k-inquiries-as-parliament-seeks-hearing.html>

³³ Leveson Inquiry: Evidence suggests 'network of corrupt officials'. *BBC News*, 27 February 2012; <http://www.bbc.co.uk/news/uk-17173438>

³⁴ Last of the moguls. *The Economist*, 21 July 2011; http://www.economist.com/node/18988526?story_id=18988526

már nem fontos. Saját gépe előtt szinte bárki kommentálhatja az éppen zajló eseményeket, nem szükséges a közvetítő. Így az internet virtuális nyilvánossága keretében egy teljesen új társadalom kialakulásának lehetünk tanúi. Bizonyos magánszemélyek, mint Murdoch, többé nem lesznek képesek olyan mértékben, mint korábban, befolyásuk alatt tartani a közvélekedést. Ez most már inkább láthatatlan témaszervezők és témairányítók kezébe csúszik át. A technológia megspórolja felhasználóinak a műveltség megszerzéséhez vezető fáradságos utat. Így bármilyen téma is kerül majd a virtuális társadalom célkeresztjébe, egyre banálisabb vitákat fogunk olvasni. A szakértők tömegének megjelenése pedig csak ront a helyzeten. John Lukacs találóan fogalmazta meg: „lehetséges, hogy olyan barbár korszak felé haladunk, amikor a legbálgább mítoszok válnak majd népszerűvé az emberek százmilliói számára.”³⁵

³⁵ John LUKACS: *„Egy nagy korszak végén.”* Budapest, Európa, 2005. 126.